

Kommunstyrelsen  
YttrandeHandläggare:  
Benjamin JiglundSocialdepartementet  
[s.remissvar@regeringskansliet.se](mailto:s.remissvar@regeringskansliet.se)  
[s.sof@regeringskansliet.se](mailto:s.sof@regeringskansliet.se) S2025/01291

## Yttrande över betänkandet Hem för barn och unga för en trygg, säker och meningsfull vård SOU 2025:84

Uppsala kommun, har givits möjlighet att yttra sig över förslagen och materialet i betänkandet. Uppsala ser ett stort behov av reformering av institutionsvården för barn och unga och välkomnar till stor del de förslag som utredningen lämnar.

Uppsala ser positivt på förslaget att framgent särskilja institutionsvården mellan vuxna samt barn och unga genom införandet av den nya placeringsformen hem för barn och unga (HBU) för personer upp till 20 år i tre olika kategorier: hem för barn och föräldrar, generella hem för barn och unga samt specialiserade hem för barn och unga.

### Utformning av hemmen

Uppsala ser differentiering av vården i tre olika kategorier av hem som ändamålsenlig, i synnerhet uppdelningen mellan generella hem och specialiserade hem för att inte blanda barn och ungar med begynnande problematik med en mer djupt rotad problematik som ställer högre krav på verksamheten och gruppsammansättningen. Det är inte heller lämpligt att blanda målgrupper med vissa olika typer av problematik, exempelvis bör inte hemmasittande barn med diagnos inom autismspektrumet samplaceras med barn som har kraftigt utagerande problematik.

Uppsala ställer sig dock frågande till att de specialiserade hemmen endast får ha en inriktning eftersom utredningen lyfter att många barn och unga har en kombinerad problematik, vilket även Uppsalas egen erfarenhet vittnar om. Dessa barn och unga har behov av behandling av inte bara en utan för flera olika typer av problematik. Uppsala ser därmed en oklarhet vad som gäller vid placering av till exempel ungdomar med skadligt bruk/beroende kombinerat med kriminalitet. Om de specialiserade hemmen endast får erbjuda vård med en inriktning skulle det kunna innebära att ungdomar med kombinerade behov behöver växla mellan olika hem för att få vård för de olika behoven i olika skeden. Det skulle i sin tur betyda många placeringar och fler delar i vårdkedjan i motsats till Socialstyrelsens mål om så få placeringar som möjligt. Ytterligare en frågeställning är huruvida hem för barn och unga kommer anse sig tillåtas ta emot barn och unga med kombinerad problematik utifrån aktuellt tillstånd om endast en viss inriktning av hem för barn och unga.

Uppsala ser positivt på begränsningen av en enhets storlek till högst 6 eller i undantagsfall 7 platser och att varje enhet endast får vårda barn och unga inom ett åldersspann om högst 3 år. Det ger bättre förutsättningar för att begränsa smittorisken avseende beteendeproblematik mellan olika klienter och åldersgrupper även om mindre enheter tenderar att bli kostnadsdrivande för utföraren.

En möjlig följd av att begränsa åldersspannet till 3 år per enhet är att kommunala verksamheter kan få svårt att fylla platserna med egna placeringar, vilket kan resultera i att kommunen står med höga kostnader och att verksamheten blir olönsam. Särskilt svårt kan detta bli för mindre kommuner. För att behålla hemmet i drift kan kommunen behöva sälja platser till andra kommuner. Privata utförare har i större utsträckning bättre möjligheter att delta i upphandlingar av platser än de kommunala. Att förslaget riskerar att bli särskilt kostnadsdrivande för kommunala aktörer riskerar en utveckling mot en än mer privat orienterad leverantörsmarknad. Uppsala föreslår att det noga övervägs om huruvida en lika reglering av åldersspannet mellan kommunala och privata aktörer medför en konkurrensfördel för privata aktörer. Vidare ser Uppsala att ett treårsspann kan vara problematiskt ur ett barnrättsperspektiv. Placering av barn eller unga i en ålder nära den övre gränsen för åldersspannet riskerar behöva omplaceras kort efter att placeringen inleddes. Som nämnt framhåller Socialstyrelsen att antalet placeringar ska hållas så få som möjligt. Varje ny placering försvårar för barnet eller den unge att få stabilitet i tillvaron och att få en god och sammanhållen omsorg. Internationell forskning visar att upprepade omplaceringar kan ge problem med anknytning och tillit, självkänsla och identitet, skolgång och fortsatt utbildning, begränsa tillgången till god hälso- och sjukvård.

I författningsförslaget 5 a kap 5 § skriver utredaren att hem för barn och unga kan vara utformade som en enskild enhet, *enskilda enheter med gemensamma utrymmen* eller enskilda enheter med personalutrymmen i anslutning. I avsnitt 7.2 står däremot att barn och unga i de olika enheterna *inte ska dela gemensamhetsutrymmen* eller interagera med varandra inne i byggnaderna. Lagförslaget bör i så fall förtydligas med en formulering i stil med *enskilda enheter med för varje enskild enhet gemensamma utrymmen* för att inte möjliggöra olika tolkningar. Utredaren öppnar dock för möjligheten att de olika enheterna delar tomt. Uppsala ser risker med att tillåta upp till så många som 3 enheter med 6-7 platser i varje, med olika åldersspann per hem för barn och unga om de barn och unga som vårdas där ges möjlighet att interagera på tomten eller i nära anslutning till hemmet även om de inre miljöerna är uppdelade. I dessa fall vore en än tydligare fysisk och geografisk uppdelning av enheterna att förorda.

### **Särskilda befogenheter**

Uppsala delar bilden av att särskilda befogenheter behöver införas på hem för barn och unga för att säkerställa en trygg och säker vård för dem som vårdas på hemmen men även för en trygg och säker arbetsmiljö för personalen. Förebyggande och motiverande arbete ska alltid vara grunden för den vård som ges och vården ska så långt möjligt ges i samförstånd och med samtycke men i en del fall krävs särskilda befogenheter för att trygga säkerheten.

Vad beträffar förslaget i kap. 12.3 om socialnämndens befogenhet att uppmana till regelbunden provtagning för kontroll av nykterhet och drogfrihet samt att begränsa användningen av elektroniska kommunikationstjänster efterfrågar Uppsala en ändring avseende beslutets giltighetstid. 30 dagar är i sammanhanget kort tid och kommer innebära ökad administration och handpåläggning för kommunerna för att få till utskottstider för beslut. I normalfallet är behovet av sådana slags

begränsningsåtgärder mer varaktigt än 30 dagar för att barnet eller den unge ska kunna tryggas, undvika skada samt tillgodogöra sig vården. Exempelvis vore beslut upp till maximalt 90 dagar en mer rimlig övre gräns, vilket motsvarar tiden för primärbehandling på många hem, alternativt möjligheten att delegera beslutet till särskilt förordnad ledamot för omedelbart beslut, för senare fastställande på individutskott.

Uppsala anser att de föreslagna befogenheterna avseende föreståndarens möjligheter att genomföra en kropps- eller rumsvisitation enligt kap. 12.6 och 12.7 är väl utformade med respekt för den enskildes önskemål och integritet.

Avseende förverkande eller försäljning av otillåtna föremål 14 § 1–2 ställer Uppsala sig frågande till att föreståndaren skulle ges rätt att sälja dessa. Det är nödvändigt att utredaren preciserar vilka föremål som skulle vara lagliga eller lämpliga för försäljning eftersom flertalet av den sortens föremål som avses i aktuella paragrafer är olagliga preparat eller olämpliga för vidare försäljning. Det vore ett olämpligt incitament för en aktör att kunna sälja ett förverkat föremål om det på något sätt kan vara oklart vilket material som kan ingå i kategorierna som kan förverkas. Det är därtill även ytterst oklart vem eller vilken organisation som skulle vara köpare av otillåtna föremål. Förstörande eller överlämnande till polismyndigheten vore en rimligare reglering.

Utredaren har i kap. 9.3 övervägt om det finns behov av särskilda befogenheter för att begränsa en enskilds vistelse utanför hemmet men konkluderat att sådana behov inte föreligger. Utredaren har bedömt att socialnämndens möjligheter att enligt rådande LVU-lagstiftning begränsa umgänge är tillräckliga. Uppsala gör en annan bedömning, särskilt utifrån att det är allmänt känt att unga idag avviker från HVB och begår grova brott, vilket även utredningen nämner.

Uppsala menar att nuvarande begränsning av umgängesrätten inte är tillräcklig för att förhindra att barn och unga avviker för att begå brott eftersom det i vanliga fall inte är föräldrar eller andra för socialnämnden kända personer, med vilka den enskilde har umgänge, som vanligen utgör den stora faran vad gäller risken för att begå grova våldshandlingar. Därmed anser Uppsala att ytterligare förslag på lagstiftning behövs för att begränsa vistelse utanför hemmet för vissa barn och unga i grov kriminalitet som vårdas vid institution. Beslut om sådant vistelseförbud på till exempel inrådan av polismyndigheten bör fattas av socialnämnden och vara tidsbegränsade. För vissa unga som tydliggör att de inte kommer efterleva socialnämndens beslut om vistelseförbud bör föreståndare i synnerliga fall ha befogenhet att fysiskt hindra möjligheten till avvikning till exempel i väntan på plats på SiS-hem.

Utredaren poängterar i kap. 6.1.2 att reformer behövs för att motverka instabilitet i vårdkedjan och förbygga brott och andra sociala problem. Vidare lyfter utredaren i kap 5 fram exempel från nordiska grannländer som har långt ifrån lika utbredd grov brottslighet bland barn och unga men vars befogenheter sträcker sig längre än de i utredningen föreslagna, vilket talar för att Sverige behöver än mer omfattande befogenheter för att uppnå en trygg och säker vårdmiljö och samt stävja den grova brottsligheten.

Exempelvis lyfter utredningen befogenheter från Danmark som tillbakahållning, genom att fönster och dörrar låses när det har avgörande betydelse för den socialpedagogiska behandlingen av barnet, för att barnet eller den unge inte rymmer och för att det finns risk för att barnets eller den unges utveckling kan skadas vid rymning. Samtliga nordiska grannländer tillåter även milda former av fysisk makt såsom att hålla fast eller leda barnet när det är uppenbart nödvändigt, inklusive återföring vid rymningsförsök. I utredningen föreslås inga nya fysiska befogenheter vid hem för barn och unga utan istället i kap. 9.3.4. hänvisas till nödrätten och

nödvärnsrätten. Det vore omöjligt att hänvisa till dessa i fråga om att fysiskt förhindra rymningar eftersom det inte går att säkert förutse konsekvenserna av en rymning och det inte går att hävda nödrätt i förväg eller i förebyggande syfte.

I kap 7.8.1 resonerar utredaren kring behoven av skyddsanordningar på hem för barn och unga där obligatoriskt krav på skyddsanordningar föreslås för hem med inriktningen särskilt skyddsbehov. Uppsalas syn är att på samma sätt som det föreslås skyddsanordningar för att förhindra att obehöriga tar sig in i hem för barn och unga, särskilt de med skyddsinriktning, bör det finnas skyddsanordningar för att förhindra att barn och unga på specialiserade hem med inriktning kriminalitet avviker från hemmet vid placering enligt LVU.

Kategorin hem för barn och föräldrar har undantagits från de särskilda befogenheter som presenteras i utredningen. Uppsala delar bilden att behovet av särskilda befogenheter inom denna kategori inte är utbrett men med anledning av den ökade grova brottsligheten i Sverige bör det finnas möjligheter för en föreståndare att exempelvis rumsvisitera för att vid misstanke säkerställa att inte otillåtna föremål som alkohol, narkotika eller vapen förvaras på hemmet.

### **Bemanning och kompetens**

Föreslagen begränsning i kap 7.2 om möjligheten att förestå högst tre enheter är välkommen. Vidare anför utredningen i kap. 7.6 att föreståndaren vid ett hem för barn och unga ska ha erfarenhet av liknande verksamhet och en högskoleutbildning vars innehåll är relevant för verksamheten. Uppsala efterfrågar dock en tydligare specificering av vilket innehåll en föreståndares utbildning ska ha för att anses relevant. Nuvarande formulering ger för stort tolkningsutrymme. Uppsala välkomnar utredningens förslag på skärpta utbildningskrav i form av minst 2 års eftergymnasial utbildning för personalen med inriktning mot socialt arbete, socialpedagogik eller beteendevetenskap. Uppsala ser idag ett utökat kunskapsbehov avseende neuropsykiatriska funktionsnedsättningar hos barn och unga bland personal på HVB.

Vad beträffar bemanningen på hem för barn och unga som diskuteras i kap 7.6 efterfrågar Uppsala en större tydlighet i vad som anses vara tillräcklig bemanning för att tillgodose behoven av vård hos de barn och unga som vårdas där och säkerställa en trygg och säker vård. Risker med nuvarande formulering är stort utrymme för tolkning och en tydlig lägstanivå i likhet till det finländska exemplet med antal årsarbetskrafter vore både klargörande och kvalitetshöjande. Att bland annat personalenkäter som utredaren refererar till i kap. 6 ger uttryck för att nästan hälften av personalen på HVB upplever att de är underbemannade varje vecka talar för högre och mer konkretiserade krav.

### **Ikraftträdande**

Uppsala välkomnar förslaget i kap 13 om ny tillståndsansökan för befintliga verksamheter som har barn och unga som målgrupp och anser att den tidsperiod med de övergångsregler som föreslås är rimliga under förutsättning att Inspektionen för vård och omsorg har resurser att hantera den stora kvantitet nyansökningar som detta skulle medföra. Samtidigt ställer det krav på kommunerna och de privata utförarna att hinna ställa om och anpassa sina verksamheter utifrån nya krav. Uppsala välkomnar därmed att de nya bestämmelserna tidigast bör träda i kraft ett år efter att de beslutats.

## Behov av samordning

Utredningens uppdrag berör inte Statens institutionsstyrelse (SiS) särskilda ungdomshem. Regeringen har gett en annan särskild utredare i uppdrag att se över uppdrag och organisation för ungdomsvården inom SiS. Uppsala vill framföra vikten av att dessa utredningar samordnas så att vårdens utformning och särskilda befogenheter synkroniseras i övergången mellan vårdformerna för en väl sammanhållen vårdkedja. Att utredaren valt att inte gå vidare med att föreslå reglering av fysiska begränsningsåtgärder grundas i att SiS särskilda ungdomshem saknar delar av dessa befogenheter idag. Detta talar för att reformeringen av HVB för barn och unga till hem för barn och unga (HBU) behöver samverkas med utredningen om SiS särskilda ungdomshem så att kommande befogenheter inom HBU-vården står i rätt nivå i förhållande till framtida befogenheter inom SiS-vården.

Det är även känt att SiS under många år lidit av platsbrist med långa väntetider, vilket talar för att vissa specialiserade hem för barn och unga i vissa fall bör tillgå liknande befogenheter som SiS för att undvika att den enskilde vållar skada mot antingen sig själv eller andra i väntan på plats.

## Ekonomiska konsekvenser

Av de ekonomiska konsekvenserna har utredaren gjort beräkningar på maxantal om 6 barn per enhet, tillgång till psykolog, rekrytering av jourföreståndare för beslut om tvångsåtgärder samt kostnad för regionen att upprätta SIP. Däremot saknas en kostnadsberäkning för bemanning dygnet runt per enhet i jämförelse med per HVB enligt rådande lagstiftning, extra arbetskraft hos socialnämnden på grund av underrättelseskyldighet vid fysiska ingripanden, beslut om tvångsåtgärder och överprövning samt åldersintervallet om 3 år. Beträffande det sistnämnda har Uppsala i tidigare stycke nämnt oro kring risken att bli kostnadsdrivande för kommunernas egna verksamheter. Uppsala har även nämnt att förslaget om mindre enheter än idag kan innebära utökade kostnader för samtliga utförare och därmed högre kostnader för placeringar. Till kostnadskalkylen bör även tas med krav på eventuella ombyggnationer eller lokalbyten för att möta de nya kraven. Allt detta talar för att utredaren bör ta ännu högre höjd i föreslagna anslag till kommuner och regioner för att ställa om, bemanna upp och möta högre placeringskostnader.

Sammantaget bedömer Uppsala utredningens slutsatser som välkomna. Det är tydligt att utredaren har lyssnat in och utgått ifrån de behov som de svarande i enkäterna och intervjuerna givit uttryck för. Med vissa justeringar bedömer Uppsala att utredarens förslag har förutsättningar att bana väg för en tryggare och säkrare vård för barn och unga. Slutligen vill Uppsala framföra att det, mot bakgrund av den debatt om många privata aktörer med kriminella företrädare samt bristande kvalitet vore önskvärt att underlätta för kommunala aktörer att starta och bedriva hem för barn och unga eller reglera bort privata aktörer till förmån för offentligt drivna hem för barn och unga.

Erik Pelling

John Hammar

Ordförande

Sekreterare